

KEYCONET'S CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN VOOR HET VERSTERKEN VAN DE ONTWIKKELING VAN SLEUTELCOMPETENTIES IN BELEID EN PRAKTIJK

SAMENVATTING

INLEIDING

Het Europese referentiekader voor sleutelcompetenties is gedefinieerd in de aanbevelingen over sleutelcompetenties voor een leven lang leren¹ aangenomen door de Raad en het Europese Parlement in december 2006. Het kader identificeert acht sleutelvaardigheden en verschillende transversale thema's – waarbij kennis, vaardigheden en attitudes worden gecombineerd – die beschouwd worden als vereist voor persoonlijke voldoening, actief burgerschap, sociale inclusie en werk in de 21^e eeuw.

Het kader voor sleutelcompetenties legt de nadruk op het toepassen van kennis in levensechte situaties. Dit impliceert een veelbetekenende nieuwe richting, weg van de "traditionele" op inhoud gebaseerde aanpak, waarbij vakken worden onderwezen en beoordeeld. Dergelijke ingrijpende veranderingen in de praktijk van het klaslokaal vereisen uitgebreid en duidelijk beleid op nationaal, regionaal, lokaal en schoolniveau, investeringen in zowel personele en materiële middelen, ondersteuning en tijd voor de leerkrachten om denkrichtingen te veranderen en nieuwe pedagogische aanpakken en praktijken te ontwikkelen. De Europese Commissie speelt een sleutelrol bij het ondersteunen van het veranderingsproces en eveneens bij het ondersteunen van internationaal peer learning.

Het Europese Beleidsnetwerk met betrekking tot sleutelcompetenties (KeyCoNet) is gelanceerd in 2012 met het doel om opkomende strategieën voor het implementeren van sleutelcompetenties in onderwijs door heel Europa te analyseren en in kaart te brengen en om aanbevelingen te ontwikkelen om beleid en praktijk binnen verschillende landencontexten te versterken. Dit is de samenvatting van het rapport dat de uiteindelijke aanbevelingen van het netwerk uiteenzet. Het is gebaseerd op bewijs vergaard door middel van literatuurrecensies, landenoverzichten, case studies, ervaringen met peer learning, overleg met nationale experts en een internationale publieke raadpleging die feedback verzamelde van belanghebbenden in het onderwijs.

Het rapport biedt een korte samenvatting van de aanpak met betrekking tot sleutelcompetenties en de implicaties voor het lesgeven, leren en beoordelen. Het presenteert de huidige staat van het beleid en de implementatie en presenteert aanbevelingen voor het verdiepen en ondersteunen van competentiegericht onderwijs en voor hervormingen binnen verschillende nationale en lokale contexten. Aanbevelingen op Europees niveau zijn eveneens inbegrepen.

Auteurs: Janet Looney, Alain Michel (Europees Instituut voor Onderwijs en Sociaal beleid)

Redacteur: Caroline Kearney (European Schoolnet)

Uitgever: European Schoolnet, Rue de Trèves 61, B-1040 Brussel

www.europeanschoolnet.org

Uitgegeven: november 2014

Dit werk valt onder de vergunning Creative Commons Naamsvermelding-GelijkDelen 3.0 (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>)

¹ Aanbevelingen van het Europese Parlement en van de Raad van 18 december 8 sleutelcompetenties voor een Leven Lang Leren (2006/962/EC), publicatieblad van de Europese Unie, 30.12.2006.

BELEIDSKADERS

Geen enkel land heeft een volledige omschakeling naar competentiegericht onderwijs voltooid. Desondanks hebben verschillende partnerlanden van KeyCoNet aanmerkelijke vooruitgang geboekt. Deze strategieën zijn inclusief:

- **Wettelijke kaders voor sleutelcompetenties** – Wetgeving, speciale decreten of instructies kunnen een betere zichtbaarheid van de sleutelcompetenties garanderen en helpen de prioriteiten van overheden met betrekking tot onderwijs te verduidelijken.
- **Nieuwe kaders voor lesprogramma's gebaseerd op competenties** – De meeste landen hebben sleutelcompetenties gespecificeerd in een vakoverschrijdend kader, terwijl anderen competenties hebben toegevoegd aan specifieke onderwerpen in bestaande curricula –. De verschillende aanpakken weerspiegelen de prevalerende politieke ideeën over onderwijs evenals onderwijsstradities.
- **Nieuwe en innovatieve partnerschappen, proefprojecten** – Nationale ministeries, private stichtingen, verenigingen en groepen zonder winstbejag hebben een reeks innovatieve projecten en initiatieven gelanceerd om nieuwe les- en beoordelingsmethodes te testen op één of meerdere gebieden met betrekking tot sleutelcompetenties. In verschillende gevallen is samenwerking met belanghebbenden binnen en buiten het onderwijssysteem van wezenlijk belang geweest.
- **Afzonderlijke financiering** – Afzonderlijke financiering voor de opzet van nieuwe projecten, bijscholing van leerkrachten en de benodigde materiële middelen is essentieel geweest voor het succes van deze initiatieven. Europese

Sociale Fondsen hebben de ontwikkeling van initiatieven met betrekking tot sleutelcompetenties ondersteund in verschillende landen. Het ontbreken van voldoende financiering is genoemd als een belangrijk obstakel voor verandering.

- **Opbouwen van capaciteit** – Bijscholing is absoluut essentieel geweest voor leerkrachten om nieuwe les- en beoordelingsmethodes te integreren. Centraal ontwikkelde richtlijnen, instrumenten en voorbeelden kunnen leerkrachten ondersteunen bij het veranderen van de praktijk. Leerkrachten hebben nood en voordeel aan feedback op hun werk, schoolleiders en inspecteurs aan relevante bijscholing.
- **Monitoren en evalueren van nieuwe initiatieven** – Alle initiatieven opgenomen in de KeyCoNet case studies kregen een implementatie- en impactbeoordeling. Bewijs voor een positieve impact op het lesgeven en leren is ook belangrijk geweest voor het aanmoedigen van initiatieven en het veilig stellen van financiering.

De KeyCoNet case studies en de internationale publieke raadpleging tonen het belang van deze strategieën voor het ondersteunen van scholen bij het introduceren van curricula gebaseerd op sleutelcompetenties. Ze tonen eveneens het belang van effectief leiderschap op scholen. Succesvolle schoolleiders hebben de doelstellingen van hervormingen met betrekking op sleutelcompetenties gecommuniceerd en de nadruk gelegd op hun belang in schoolplannen. Ze hebben eveneens directe verbindingen gecreëerd tussen bedrijfs- en culturele gemeenschappen. Leerkrachten zijn betrokken geweest bij elke fase van het veranderingsproces en hebben mogelijkheden gehad voor bijscholing en peer training.

KEYCONET'S ONLINE PUBLIEKE RAADPLEGING

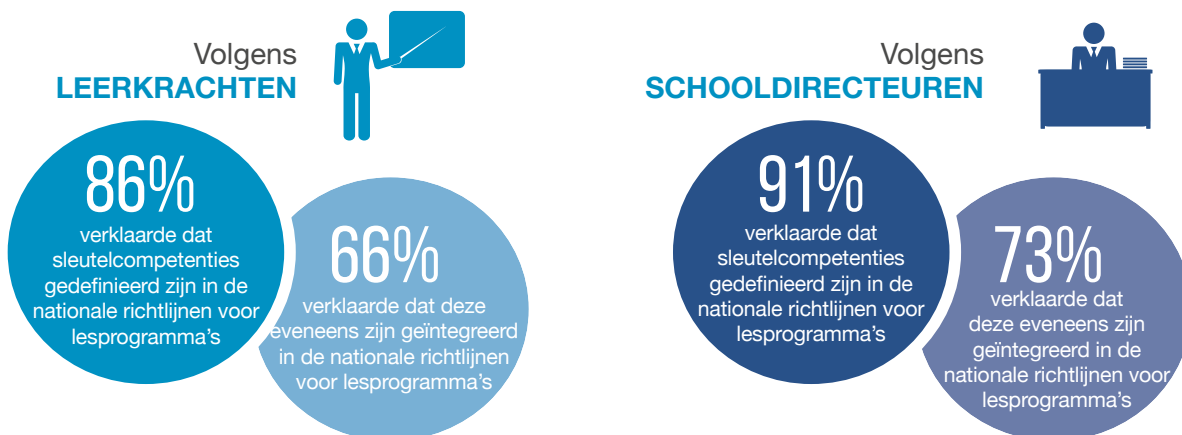
PROFIEL VAN DE
ONDERVRAAGDEN

5.615 ondervraagden uit 29 landen inclusief:

Aangezien deze raadpleging niet gebaseerd is op willekeurige steekproeven dient de zelfselectiebias van de ondervraagden in overweging genomen te worden. Aangemerkt dient eveneens te worden dat het aantal ondervraagden per land ongelijk is.

VOORUITGANG IN HET DEFINIEREN EN INTEGREREN VAN SLEUTELCOMPETENTIES IN RICHTLIJNEN BETREFFENDE NATIONALE LESPROGRAMMA'S

VERBETERING IS NODIG MET BETREKKING TOT SAMENWERKING EN COMMUNICATIE

DE RESULTATEN VAN DE ONLINE, INTERNATIONALE RAADPLEGING

Meer dan 5.600 mensen uit 29 landen² hebben de online, internationale publieke raadpleging beantwoord inclusief 3.451 leerkrachten, 468 schooldirecteuren, 768 leerlingen, 652 ouders en 276 andere belanghebbenden (inclusief bijvoorbeeld vertegenwoordigers van ministeries, universiteiten, bijscholingsorganisaties, inspecties, niet-gouvernementele organisaties, etc.). Aangezien deze raadpleging niet gebaseerd is op willekeurige steekproeven dient de zelfselectiebias van de ondervraagden in overweging genomen te worden. Men moet er ook op letten dat het aantal ondervraagden in verschillende landen oneven is, met een aanzienlijke grotere vertegenwoordiging van een specifiek aantal landen (Roemenië, Spanje, Portugal en Frankrijk). Desondanks bieden ze belangrijke input voor beleid en praktijk.

Een aanzienlijke meerderheid van de leerkrachten en schooldirecteuren op alle niveaus en in de meeste landen is het ermee eens dat in de richtlijnen voor hun nationale curricula sleutelcompetenties gedefinieerd en geïntegreerd zijn. Zowel schooldirecteuren als leerkrachten geven aan dat zij een strategische aanpak gekozen hebben om sleutelcompetenties te implementeren in het lesprogramma op hun school, inclusief bijscholing aan leerkrachten (58%), en ICT training (50%).

Er zijn eveneens signalen van vooruitgang met betrekking tot de veranderingen in de praktijk van het klaslokaal. Van de ondervraagden gaven leerlingen aan dat innovatieve methodes zoals open discussies en dialoog in de klas (65%), projectwerk (63%) en game-gebaseerd leren (48%) behulpzaam waren bij het leren van sleutelcompetenties. Negenenvijftig procent van de leerlingen antwoordde dat al hun leerkrachten hun sleutelcompetenties beoordeeld hadden. Achtendertig procent meldde dat sommige hun sleutelcompetenties hadden beoordeeld.

AANBEVELINGEN

De case studies en de internationale online publieke raadpleging signaleren eveneens gebieden waar meer gedaan kan worden om de implementatie van sleutelcompetenties te bevorderen. De hieronder uiteengezette aanbevelingen suggereren manieren waarop beleidsmakers en belanghebbenden op schoolniveau de hervormingen met betrekking tot sleutelcompetenties vooruit kunnen helpen.

Landen bevinden zich in zeer verschillende stadia wat betreft het integreren van sleutelcompetenties in curricula, het betrekken van belanghebbenden en het investeren in de capaciteiten van leerkrachten en scholen. Implementatie wordt eveneens bepaald door factoren zoals politieke en beleidsprioriteiten, beperkingen met betrekking tot middelen en historische en institutionele contexten. Individuele scholen hebben zeer verschillende manieren van werken. De hier uiteengezette aanbevelingen erkennen de verscheidenheid aan contexten en de verschillende tempo's van vooruitgang tussen landen, regio's en scholen. Ze behandelen daarom nationale/regionale niveaus en scholen waar er reeds aanmerkelijke vooruitgang plaats gevonden heeft op het gebied van het introduceren van sleutelcompetenties, maar meer zal gedaan moeten worden om deze hervormingen meer diepgang te geven en deze te ondersteunen. Een tweede reeks aanbevelingen behandelt uitdagingen met betrekking tot het aanpassen van hervormingen en zijn van bijzondere relevantie voor onderwijssystemen en/of scholen die zich in een vroeg ontwikkelingsstadium bevinden.

Beide reeksen aanbevelingen zijn relevant voor alle landen/regio's en scholen. Geen enkel land kan beweren echte duurzaamheid behaald te hebben met betrekking tot deze nog recent beleidsveranderingen, en ook heeft geen enkel land al beleid op alle gebieden met betrekking tot lesprogramma's of voor alle onderwijsniveaus. De aanbevelingen voor alle niveaus (landen/regio's en scholen) zijn gebaseerd op algemene principes die aangepast (eerder dan gekopieerd) kunnen worden binnen verschillende contexten.

De uiteindelijke reeks aanbevelingen identificeert de strategieën op Europees niveau om de gestage hervormingen met betrekking tot sleutelcompetenties te ondersteunen.

De ondervraagden maakten melding van voortdurende uitdagingen. De meesten gaven aan dat er behoefte is aan meer samenwerking binnen en tussen scholen (slechts 36% van de leerkrachten gelooft dat samenwerking en netwerken gebruikt werden als een middel voor professionele ontwikkeling; 18% van de leerkrachten gaf aan dat hun school zich ingelaten had met de gemeenschap in bredere zin om de implementatie van sleutelcompetenties te faciliteren). Zowel leerkrachten als ouders willen de samenwerking tussen scholen en gezinnen verbeteren. Deze twee groepen belanghebbenden gaven aan dat er een duidelijke interesse is in het verbeteren van betrokkenheid van leidinggevenden uit het bedrijfsleven en de gemeenschap.

Er is eveneens ruimte voor verbetering met betrekking tot de communicatie. Vijfenzestig procent van de leerlingen zegt dat hun leerkrachten het nut en de doelen van sleutelcompetenties hadden uitgelegd, hetgeen betekent dat een aanzienlijke minderheid geen duiding kreeg. Slechts 21% van de ouders gaf aan dat zij deel hadden genomen aan discussies over onderwijs gebaseerd op sleutelcompetenties.

HERVORMINGEN VERDIEPEN EN ONDERSTEUNEN

Landen hebben nieuw beleid en kaders voor curricula geïntroduceerd en steun geboden voor innovatieve proefinitiatieven om nieuwe aanpakken voor lesgeven, leren en beoordelen te testen. Het zal nu van belang zijn om nieuwe strategieën te ontwikkelen om de hervormingen op beleidsniveau en op scholen te verdiepen en te ondersteunen.

Op **BELEIDSNIVEAU** kan het belangrijk zijn voor nationale/regionale beleidsmakers om:

- **Doelstellingen verder te verhelderen, hervormingen van lesprogramma's uit te breiden** – Belanghebbenden hebben een behoefte aangegeven voor meer helderheid door middel van een preciezer vocabulaire aangaande sleutelcompetenties, evenals voor duidelijke doelstellingen met betrekking tot lesprogramma's en ondersteunend materiaal. De verwachtingen over het verkrijgen en ontwikkelen van sleutelcompetenties zouden helder moeten zijn en gedefinieerd per niveaus voor leerlingen van verschillende leeftijden en in verschillende fases.

In sommige gevallen is de focus gericht geweest op het introduceren van sleutelcompetenties door middel van buitenschoolse activiteiten eerder dan in het reguliere lesprogramma. Maar beleidsmakers zullen ook moeten nadenken over strategische aanpakken voor een systematische verandering. Lesprogramma's zouden ook flexibel genoeg moeten zijn om andere competenties te omvatten die op dit moment niet in het Europese kader opgenomen zijn. Toekomstige hervormingen van curricula dienen de competentiegerichte aanpak te ondersteunen.

- **Duidelijke kaders voor beoordeling en evaluatie ontwikkelen** – Nieuwe instrumenten en criteria om leerkrachten te helpen competenties te beoordelen - voor zowel summatieve als formatieve doeleinden - zijn nodig. Formatieve beoordelingen gebaseerd op werk in het klaslokaal leggen de nadruk op grondig vragen stellen en uitgebreide dialogen, zelf- en peer beoordeling, evenals feedback op en begeleiding bij verbetering. Innovatieve aanpakken voor summatieve beoordeling, zoals beoordelingen van portfolio's of ICT-gebaseerde beoordelingen, stellen leerlingen in staat complexe competenties en denkprocessen te tonen. Meerdere metingen van de resultaten van de school en de leerlingen over een langere periode bieden een beter overzicht van de algehele prestatie.

De algemene kaders voor beoordeling en evaluatie behelzen ook zelfevaluatie en inspectie door de school. Ondanks dat niet alle landen van scholen zelf-evaluatie vereisen kan deze aanpak scholen ondersteunen bij het monitoren en aanpassen van de implementatie van de hervormingen met betrekking tot sleutelcompetenties. Schoolinspecties zijn standaard in de verschillende landen. Opleidingen voor inspecteurs zijn nodig om er beter voor te zorgen dat hun evaluaties congruent zijn en dat zij in staat zijn de implementatie van sleutelcompetenties op scholen te ondersteunen.

² België, Bulgarije, Cyprus, Denemarken, Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Ierland, Kroatië, Letland, Litouwen, Luxemburg, Malta, Nederland, Noorwegen, Oostenrijk, Polen, Portugal, Roemenië, Slovenië, Slowakije, Spanje, Tsjechische Republiek, Verenigd Koninkrijk.

- **Leerkrachten ondersteunen** – Aangezien leerkrachten de meest cruciale rol spelen bij het implementeren van sleutelcompetenties zouden middelen voor hun doorlopende professionele ontwikkeling een prioriteit moeten zijn. Leerkrachten dienen gezien te worden als belangrijke belanghebbenden en dienen betrokken te worden bij het formuleren, monitoren en evalueren van doorlopende hervormingen van beleid en curricula.

De lerarenopleidingen zullen hervormd moeten worden om deze aan te passen aan het onderwijs gebaseerd op sleutelcompetenties. Omwille van verschillende redenen blijven hervormingen van de lerarenopleidingen vaak uit. Dit zou een prioriteit moeten zijn wanneer landen pogingen doen om hervormingen met betrekking tot sleutelcompetenties te verdiepen en te ondersteunen.

Aangezien technologieën een steeds belangrijkere en bruikbaarere rol spelen in het onderwijs, is bijscholing van leerkrachten gerelateerd aan de integratie van ICT aspecten op zowel technologisch als pedagogisch vlak belangrijk.

- **Mogelijkheden voor netwerken en samenwerken bieden** – De traditionele organisatie van scholen heeft ertoe geleid dat leerkrachten vaak geïsoleerd zijn in hun klaslokalen en weinig mogelijkheden hebben om ideeën en inzichten uit te wisselen. Leerkrachtnetwerken, online of rechtstreeks, kunnen peer learning ondersteunen en eveneens innovatie stimuleren.

Samenwerking met belanghebbenden van buiten de schoolsystemen is eveneens essentieel om te garanderen dat het onderwijs en leren de uitdagingen van de “echte wereld” weerspiegelen en formeel, niet-formeel en informeel leren één geheel vormt. Samenwerking met onderzoekers is ook belangrijk.

- **Politieke steun versterken** – Het aanwenden van brede steun door belanghebbenden, inclusief ouders, de bedrijfs- en culturele gemeenschappen en de onderwijsvakbonden, kan een strategie zijn om politieke steun en duurzaamheid te versterken. Bewijs van de impact van aanpakken gebaseerd op sleutelcompetenties op het onderwijs zullen essentieel zijn voor de aanhoudende steun voor beleid.
- **Strategisch investeren** – Hervormingen met betrekking tot sleutelcompetenties behelzen aanzienlijke investeringen in personeel en materiële middelen. Training voor kernpersoneel, die daarna hun ervaring delen met hun collega's, kan een slimme manier zijn om middelen te gebruiken en kan leren onder het kernpersoneel ook versterken.

Vernieuwing en mogelijkwerwijs het remodeleren van schoolfaciliteiten brengt aanzienlijke kosten met zich mee en zal over een langere periode gepland moeten worden. Terwijl scholen constant bezig zijn om de ICT-behoefte bij te benen zijn sommige landen in staat om kosten te verlichten door Bring Your Own Device (BYOD) beleid. Echter, dergelijk beleid moet getest worden in verschillende gemeenschappen, aangezien de bereidheid en mogelijkheid van ouders om te investeren in mobiele apparaten, zoals smart Phone tablets of laptop computers, zal verschillen er er mogelijks ongelijkheden in het schoolstelsel gecreëerd kunnen worden.

Om de sleutelcompetenties op **SCHOOLNIVEAU** te verdiepen en te ondersteunen kan het belangrijk zijn om:

- **Leerkrachten tijd te gunnen om hun werkmethode te ontwikkelen en uit te werken** – Veel leerkrachten zijn gewend prioriteit toe te kennen aan lesgeven dat zich richt op de inhoud van één enkel vakgebied. Zij hebben wellicht tijd nodig om hun percepties over het belang van aanpakken gebaseerd op sleutelcompetenties te veranderen. Ze hebben eveneens tijd nodig om hun kennis over sleutelcompetenties te ontwikkelen en nieuwe methodes zoals project-gebaseerd leren en betekenisvolle beoordeling, te integreren. Nieuwe manieren om zich te verhouden tot leerlingen, ouders en andere belanghebbenden kosten eveneens tijd.
- **Verander leeromgevingen om project-gebaseerd en interdisciplinair leren beter te ondersteunen** – Tot op zekere hoogte kunnen klaslokalen redelijk makkelijk veranderd worden om samenwerkend werk en onderzoek of aangepaste lesroosters te ondersteunen. Maar investeringen in nieuwe technologieën, of geremodellerde faciliteiten, kunnen op de lange termijn eveneens nodig zijn.
- **Communicatie over de doelstellingen verbeteren om bredere steun te verwerven** – Participatieve processen met inbegrip van de belanghebbenden (leerkrachten, leerlingen, ouders, leidinggevenden uit de gemeenschap en het bedrijfsleven) zouden op reguliere basis door moeten gaan om aanhoudende steun te garanderen en om feedback te vergaren. Netwerken en samenwerken onder leerkrachten en met de lokale gemeenschappen zijn eveneens essentieel voor het aanmoedigen van hervormingen op schoolniveau.
- **Merk sleutelcompetenties aan als een prioriteit in de schoolplannen** – Schoolplannen zetten de prioriteiten en intenties uiteen en bieden een manier om de vooruitgang te benchmarken en gebieden ter verbetering te identificeren. Deze plannen zouden eveneens feedback van leerkrachten, leerlingen en ouders over de implementatie van sleutelcompetenties moeten weerspiegelen.
- **Monitor en evalueer op schoolniveau** – Kwalitatieve en kwantitatieve data over prestaties door leerlingen en scholen helpen schoolleiders te identificeren wat goed werkt en waar aanpassingen nodig zijn.

PAS HERVORMINGEN AAN

Landen die enige vooruitgang boeken kunnen, naast het verdiepen en ondersteunen van de praktijk, ook kijken naar het aanpassen van hervormingen in scholen en in alle lesprogramma's. Beleidsmakers en schoolleiders die nu hervormingen met betrekking tot sleutelcompetenties introduceren zullen het voordeel hebben dat ze kunnen leren van vroege innovators. Maar zij zullen eveneens unieke mogelijkheden en uitdagingen ervaren.

Op **BELEIDSNIVEAU** kan het belangrijk zijn om:

- **Te participeren in internationale beleidsnetwerken** – Internationale netwerken zijn essentieel voor peer learning op beleidsniveau en het opbouwen van een bewijsbasis over wat heeft gewerkt, voor wie en onder welke omstandigheden. Het is onvermijdelijk dat beleid aangepast zal moeten worden aan de lokale omstandigheden. Netwerken dienen daarom de gemeenschappelijke principes te identificeren om effectieve hervormingspogingen te ondersteunen, eerder dan te pogen een recept voor succes te ontwikkelen.
- **Strategische investeringen in personeel en materiële middelen** – In veel gevallen hebben landen en regio's die zich nu in de eerste fases van hervormingen met betrekking tot sleutelcompetenties bevinden, minder middelen beschikbaar. Zij zullen strategische beslissingen moeten nemen over hoe ze met de beperkte middelen een hefboomeffect kunnen creëren wat betreft effectieve professionele ontwikkeling en hervormingen met betrekking tot de lerarenopleidingen. Investeringen in hoogstaande opleidingsmaterialen en voorbeelden zal eveneens belangrijk zijn.

Scholen die zich in de eerste fases van het integreren van sleutelcompetenties bevinden zullen eveneens unieke mogelijkheden en uitdagingen ervaren.

Op **SCHOOLNIVEAU** kan het belangrijk zijn om:

- **Peer learning tussen scholen te bevorderen** – Scholen die zich nu in de eerste fases van het implementeren van nieuwe lesprogramma's en/of nieuwe initiatieven met betrekking tot sleutelcompetenties bevinden, kunnen voordeel hebben aan de ervaringen van scholen die nieuwe aanpakken met betrekking tot sleutelcompetenties uitprobeerde hebben en leren van hoe zij het veranderingsproces hebben geïmplementeerd.
- **Sceptici aan te spreken** – In sommige gevallen vermijden scholen en leerkrachten hervormingen omdat ze sceptisch zijn over het belang van de aanpak met betrekking tot sleutelcompetenties. Leiders op deze scholen zullen zich gesteld zien voor extra uitdagingen. Effectieve communicatie, inclusief mogelijkheden voor uitwisseling en feedback, zal essentieel zijn.

AANBEVELINGEN VOOR DE EUROPESE COMMISSIE

De Europese Commissie kan eveneens verschillende acties ondernemen om de hervormingen met betrekking tot sleutelcompetenties te ondersteunen.

Op **EUROPEES NIVEAU** kan het belangrijk zijn om:

- **Netwerkactiviteiten te ondersteunen** – Netwerkactiviteiten voor het ontwikkelen van sleutelcompetenties moeten worden ondersteund aangezien ze kruisbestuiving en peer uitwisseling met betrekking tot ervaringen met implementatie mogelijk maken. Deze uitwisselingen kunnen gebaseerd zijn op het gevestigde netwerk van belanghebbenden van KeyCoNet.
- **Peer learning te ondersteunen** – Twinning activiteiten op scholen gerelateerd aan de ontwikkeling van sleutelcompetenties door heel Europa zullen mogelijkheden voor peer learning versterken.
- **Voorbeelden van good practice te delen** – Voorbeelden uit Europa en verder weg zouden gebaseerd moeten zijn op een reeks heldere criteria met betrekking tot good practice. Dit is belangrijk voor elk van de acht sleutelcompetenties, maar een bijzondere focus zou gericht moeten zijn op good practice in het lesgeven en beoordelen van transversale vaardigheden, aangezien dit een gebied is waar leerkrachten minder training, ervaring in en instrumenten voor hebben. De Commissie kan video's voorstellen met voorbeelden van effectief lesgeven en beoordelen op haar website, naast ondersteuningsinstrumenten die aangepast kunnen worden aan verschillende contexten. Hun beschikbaarheid zou goed gecommuniceerd moeten worden.
- **Vooruitgang over een langere periode te monitoren** – Omdat sleutelcompetenties zo'n fundamentele en grondige verandering van onderwijsbeleid en praktijk vertegenwoordigen, zal het belangrijk zijn om de vooruitgang met betrekking tot de implementatie over een langere periode te monitoren. Dit kan periodieke internationale enquêtes onder belanghebbenden behelzen (bijvoorbeeld elke drie tot vijf jaar) en/of onderzoeken over specifieke aspecten van implementatie, zoals veranderingen in lerarenopleidingen. Deze onderzoeken kunnen gebaseerd zijn op het aanvankelijke werk door KeyCoNet om beleid en praktijken met betrekking tot sleutelcompetenties door heel Europa in kaart te brengen.
- **Te plannen voor toekomstige behoeften** – Europees beleid over aanhoudende hervormingen met betrekking tot sleutelcompetenties zou een verbinding moeten maken met een toekomstperspectief om te bespreken hoe goed huidige competenties leerlingen voorbereiden en om toekomstige uitdagingen en behoeften te identificeren.

KEYCONET PARTNERS

www.bmukk.gv.at

<http://www.ond.vlaanderen.be/wegwijs/AKOva>

<http://www.education.gouv.fr/>

<http://www.juntadeandalucia.es/>

<http://www.ncca.ie/>

<http://www.eitsa.es/en/>

<http://ife.ens-lyon.fr/ife>

<http://www.eiesp.org>

www.uned.es

<http://www.ie.uminho.pt/>

<http://www.ie.ul.pt>

UIO Department of Educational Research
University of Oslo

<http://www.uv.uio.no/pfi/english/>

<http://www.cicero.fi>

<http://www.ja-ye.eu>

<https://www.jyu.fi/en/>

education.gov.mt

KeyCoNet heeft eveneens meer dan honderd **geassocieerde leden** die belanghebbenden uit het onderwijs door heel Europa vertegenwoordigen.

KEYCoNET
Key Competence Network on School Education

www.keyconet.eun.org

#Keyconet

Key Competence Network on School Education - KeyCoNet

Het KeyCoNet project wordt gefinancierd met steun van het Leven Lang Leren programma van de Europese Commissie. Verantwoordelijkheid voor deze publicatie ligt volledig bij de auteur, en de Commissie is niet verantwoordelijk voor gebruik dat gemaakt kan worden van de informatie die hierin is opgenomen.